

Petar Bašić i Ivica Miškulin

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje,
Slavonski Brod)

GRUBIŠNOPOLJSKA KRONIKA 1990.-1991. (I. dio)

UDK 355.45(497.5 Grubišno Polje)“1990/1991”

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 14. 2. 2007.

U radu autori, na temelju dostupnog arhivskog i novinskog gradiva te relevantne literature, analiziraju događanja na području grubišnopoljske općine tijekom 1990. Nakon provođenja višestranačkih izbora, usprkos komunističkoj pobjedi, pripadnici dviju glavnih i najbrojnijih etničkih skupina na području općine – Hrvati i Srbi – homogenizirali su se oko političkih platformi “svojih” nacionalnih stranaka tj. Hrvatske demokratske zajednice i Srpske demokratske stranke. Upravo će djelovanje ove posljednje, posebice provođenje nelegalnog izjašnjavanja o srpskoj autonomiji te isticanje navodne srpske neravnopravnosti, dovesti do općeg narušavanja hrvatsko-srpskih odnosa.

Ključne riječi: Grubišno Polje, višestranačje, parlamentarni izbori 1990, nacionalna homogenizacija, Hrvatska demokratska zajednica, Srpska demokratska stranka.

Uvod

Proces unutarnjeg raspadanja jugoslavenske državne zajednice početkom devedesetih godina prošlog stoljeća ulazio je u svoju završnu fazu. Srbijansko republičko vodstvo, predvođeno Slobodanom Miloševićem, a na temelju stajališta o nezadovoljavajućem položaju Srbije i srpskog naroda u socijalističkoj Jugoslaviji, zahtijevalo je preuređenje jugoslavenske zajednice. Taj zahtjev trebao je Jugoslaviju učiniti državom s izrazitom srpskom dominacijom te je, zapravo, predstavljao samo još jednu od inačica velikosrpskog rješenja jugoslavenskog pitanja. Kasnije, nakon neuspješnog ovladavanja Savezom komunista Jugoslavije početkom 1990., zahtjev za okupljanjem svih Srba u jednoj državi biti će posve jasno artikuliran. Agresivna politika srbijanskog republičkog vodstva, imala je čvrstu potporu većine tamošnjih znanstveno-kulturnih institucija te, u velikoj mjeri, Jugoslavenske narodne armije (JNA), naišla je na dobar prijem (uskoro i aktivnu podršku) i kod većine pripadnika srpske etničke zajednice na području tada još Socijalističke Republike Hrvatske (SRH). Srpsko pobunjeničko djelovanje imalo je svoje uporišne točke u onim dijelovima Hrvatske gdje su pripadnici srpske etničke zajednice činili većinu stanovništva, ali s tendencijom širenja na, u etničkom smislu, miješana područja. S vremenom je, kao izravna posljedica pobunjeničkog djelovanja, potpomognuto postrojbama JNA, došlo do otvo-

rene agresije na Republiku Hrvatsku te oružanog sukoba, kao njezina najizrazitijeg oblika.

Takav povijesni usud nije uspjelo izbjeći niti šire grubišnopoljsko područje, u to vrijeme još, u upravno-administrativnom smislu, organizirano u upravnu jedinicu općina Grubišno Polje. Područje tadašnje grubišnopoljske općine smješteno je na razmeđi dviju sjevernih hrvatskih tradicionalnih regija. Sama općina pripada široj bjelovarsko-bilogorskoj regiji tj. njezinu istoku, iako bi se, s obzirom da ju presijeca rijeka Ilova, moglo reći da je i krajnji slavonski zapad. Na sjeverozapadu se dodiruje sa širim bjelovarskim područjem, dok su joj istočni i južni susjedi nekadašnje općine Virovitica i Daruvar. Na većem dijelu sjeveroistočnog područja općine prostire se šumovito brdsko-planinsko područje Bilogore. Prema popisu stanovništva iz 1991. na području općine živjelo je ukupno 14.206 stanovnika, od čega je njih 3.501 živjelo u jedinom gradskom naselju na području općine, Grubišnom Polju, dok je njih 10.705 nastanjivalo seoska naselja općine. Većinska etnička skupina na području općine bili su Hrvati (ukupno 6.015 stanovnika ili 42.3%) dok su najbrojnija manjinska skupina bili Srbi (ukupno 4.540 stanovnika ili 31.9%). Pored toga, na području općine živjeli su pripadnici češke i mađarske manjine, a ukupno 636 stanovnika izjasnilo se, u kategoriji narodnosti, kao *Jugoslaveni*. Općina je bila podijeljena na 35 manjih upravno-administrativnih jedinica, mjesnih zajednica (MZ), a srpsko stanovništvo činilo je apsolutnu ili relativnu većinu u njih 17 (Zrinska, Sibenik, Čremušina, Mali Grđevac, Velika Peratovica, Mala Peratovica, Gornja Kovačica, Velika Barna, Mala Jasenovača, Mala Barna, Dapčevački Brđani, Lončarica, Mala Dapčevica, Turčević Polje, Dijakovac, Gornja Rašenica te Zdenački Orlovac). Brojna srpska populacija (1.294 stanovnika) živjela je i u samom Grubišnom Polju čineći 36.9% njegova stanovništva. Tu je važno primjetiti kako su mjesne zajednice s većinskim srpskim stanovništvom bile smještene, s jedinim izuzetkom MZ Zdenački Orlovac, u brdsko-planinskom (bilogorskom) tj. sjeveroistočnom dijelu općine.¹

Etnička karta grubišnopoljske općine iz 1991. vidljiva je iz malo niže tablice.²

Treba još spomenuti kako grubišnopoljska općina ide u red onih općina koje su, do Domovinskog rata, a i kasnije, izrazito obilježene nepovoljnim demografskim procesima. Tako je na tom području, u razdoblju 1948.-1991., zabilježen depopulacijski učinak od čak 31.7%. Za usporedbu, depopulacija je, u istom razdoblju, obilježila i susjednu, daruvarsku općinu, ali, u gotovo za polovicu manjem postotku (16.1%).³ Takva ocjena, s manjim odstupanjima

¹ *Popis stanovništva 1991. – Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima*, Zagreb, 1992., 98.-99.

² *Isto*.

³ Dražen Živić, "Demografski okvir i gubitci tijekom Domovinskog rata i poraća 1991.-2001.", u Zdenko RADELIĆ, Davor MARIJAN, Nikica BARIĆ, Albert BING i Dražen ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Zagreb, 2006., 446.-448.

1991.	Ukupno stanovnika	Hrvata	Srba	Čeha	Mađara	Jugoslavena	Ostalih*
Općina Grubišno Polje	14.206	6.015/42.3%	4.540/31.9%	1.953/13.7%	498 /3.5%	636/4.4%	564/3.9%
Grad Grubišno Polje	3.501	1.320/37.7%	1.294/36.9%	311/8.8%	135/3.8%	255/7.2%	186/5.3%
Seoska naselja općine	10.705	4.695/43.8%	3.246/30.3%	1.642/15.3%	363/3.3%	381/3.5%	378/3.5%

* Uključuje i osobe koje se uopće nisu izjasnile na pitanje o etničkoj pripadnosti te osobe koje su odabrale regionalnu pripadnost.

ma, vrijedi za sve etničke zajednice koje su prisutne na području grubišnopoljske općine 1991.⁴ S obzirom na geografski razmještaj općine te njezine prirodno-reljefne karakteristike, nije teško zaključiti kako su tada glavne gospodarske djelatnosti na grubišnopoljskom području prehrambena industrija ("Zdenka" iz Velikih Zdenaca) te poljoprivreda. Pored ovoga postojali su i pogoni drvne te tekstilne industrije.⁵

Na prijelazu iz komunizma u višestranačje

Početak 1989. obilježen je daljnjim nastavkom jačanja centralističko-srpskih snaga, a u skladu s time nastavio se i proces destabilizacije socijalističke Jugoslavije. Već u prvoj polovici siječnja taktikom organiziranja masovnih mitinga srbijanskom rukovodstvu je uspjelo, nakon smjene vladajuće garniture u Vojvodini, isto učiniti i u Crnoj Gori. Nedugo potom, krajem ožujka, administrativnim putem smijenjeno je rukovodstvo i na Kosovu. Ukidanjem konstitutivnog statusa dviju autonomnih pokrajina te vezivanjem poslušnog crnogorskog rukovodstva prvi dio zamisli srbijanskog vodstva o podčinjavanju jugoslavenske federacije bio je dovršen.⁶ Nekako u isto vrijeme zahvaljujući snažnom srbijanskom promidžbenom djelovanju, ali i postupnoj radikalizaciji dijela hrvatskih Srba, dolazi do pogoršanja stanja među-

⁴ *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880.-1991. po naseljima*, Zagreb, 1998., sv. 2, 1151.

⁵ Vlada Republike Hrvatske – Ministarstvo unutarnjih poslova – Policijska uprava Bjelovarsko-bilogorska – Policijska postaja Grubišno Polje (dalje VRH-MUP-PUBB-PPGP), Akcija "Povratak" – Sigurnosna prosudba od 2. lipnja 1992.

⁶ Hrvoje MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije (1918 – 1991 – 2003)*, Zagreb, 2003., 394.-397., 405.-407.

nacionalnih odnosa i u Hrvatskoj. Srbijanski mediji, a što nailazi na potporu takvih radikala među Srbima u Hrvatskoj, kao što su Jovan Opačić, Simo Dubajić i drugi, počinju sve više naglašavati navodni neravnopravni položaj hrvatskih Srba. Sve napetija atmosfera kulminirala je prilikom planirane proslave šeststote godišnjice Kosovske bitke nedaleko Knina, koja se, zapravo, pretvorila u javnu potporu tamošnjeg srpskog stanovišta Miloševićevoj politici. U konačnici, već krajem iste godine, bilo je jasno da se znatan dio hrvatskih Srba priklonio sve vidljivijim agresivnim namjerama srbijanskog rukovodstva.⁷

Naravno da događaji ovakve političke težine nisu mogli proći bez posljedica i na nižim lokalnim razinama pa tako i na području grubišnopoljske općine, posebno ima li se na umu njezin heterogeni etnički sastav stanovništva. Početkom travnja 1989. tako je predsjedništvo Općinskog komiteta Saveza komunista Hrvatske Grubišno Polje (OK SKH Grubišno Polje) za temu posebne sjednice odabralo upravo stanje međunacionalnih odnosa na području grubišnopoljske općine. Iz priopćenja za javnost, koje je posve u skladu s dominantnim ideološkim postavkama tada vladajućih komunista o barem formalnom isticanju drugorazrednosti važnosti nacionalnog pitanja, aktualnog stava hrvatskog republičkog komunističkog vrha o nastavku provođenja nerealne politike “bratstva i jedinstva” te nezamjeranja srbijanskom rukovodstvu, teško je zaključiti o stvarnom stanju tih odnosa. Ipak, niti vladajući komunisti nisu mogli posve zatvoriti oči pred sve evidentnijim izbijanjem tog pitanja u javnost. Tako je u spomenutom priopćenju istaknuto kako je, usprkos teškoćama u donošenju zaključaka o stvarnom stanju, ipak “očito da se i ovdje glasnije i češće počelo razgovarati o nacijama i nacionalnom aspektu u rješavanju pojedinih otvorenih pitanja u SFRJ”.⁸ Izraženo je i mišljenje kako se, na području općine, smatra “da Jugoslavija može i mora opstati samo onako kako je i konstituirana, kao zajednička država ravnopravnih naroda i narodnosti” te kako, među stanovništvom općine, “postoji jasna svijest da samo jačanje klasnog može potisnuti nacionalno”.⁹ Ništa bitno drugačija nisu bila niti razmišljanja tadašnjeg sekretara OKH Grubišno Polje Bogdana Čuje. On je grubišnopoljskoj javnosti krajem istog mjeseca poručio kako aktualni “događaji u SFRJ [...] u svakom slučaju imaju odraza na život i rad u općini G. Polje” te kako su dobro poznati “pojedinci koji su skloni nacionalističkim ispadima”, ali je, u pomalo već naivnom stilu, dodao i to da su “radni ljudi i građani [...] ovdje okrenuti reformskim zadacima, razvoju društva i izgradnji novih dobara i vrijednosti”.¹⁰ Čak i kada su bili pri-

⁷ Nikica BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990-1995.*, Zagreb, 2005., 42.-52.

⁸ “O nacionalnom pitanju u našoj sredini”, *Grubišnopoljski list* (dalje *GL*), Grubišno Polje, 11. travanj 1989.

⁹ *Isto.*

¹⁰ “Nema problema u međunacionalnim odnosima”, *GL*, 28. travanj 1989.

siljeni priznati izbijanje incidenata s jasnom nacionalnom pozadinom, vladajući grubišnopoljski komunisti smatrali su da oni ne predstavljaju previše uznemirujuće pojave. Primjerice, Predsjedništvo OK SKH Grubišno Polje, u priopćenju za javnost sa sjednice održane 10. kolovoza, istaknulo je kako se političko-sigurnosno stanje na općini može nazvati zadovoljavajućim usprkos, kako je navedeno, “dva zabilježena ekscesa u Velikom Grđevcu i Grubišnom Polju s nacionalističkih pozicija”.¹¹

Da stanje međunacionalnih odnosa u grubišnopoljskoj općini ipak nije tako idilično, kakvim su ga predstavljali vladajući komunisti, te da su aktualna događanja u Hrvatskoj ipak ostavila traga pokazalo se ubrzo. Potkraj studenog došlo je do izbora novog OK SKH Grubišno Polje. Za novog predsjednika OK SKH Grubišno Polje, koji se sastojao od 19 članova, izabran je Petar Fehir.¹² No, ubrzo je postalo aktualno pitanje njegova etničkog sastava. Nedugo po izboru novog sastava OK SKH Grubišno Polje, održana je i javna tribina na kojoj je glavni gost bio Dušan Plečaš, član Centralnog komiteta SKH. Tada je atmosferu uzburkao tamošnji srednjoškolski nastavnik Ante Delić tražeći od predsjedavajućih skupa objašnjenje činjenice da “prilikom nedavnih izbora za OK SKH Grubišno Polje nije izabran ni jedan Hrvat”.¹³ Delićevo pitanje ostalo je bez odgovora, a on sam dobio je etiketu notornog hrvatskog nacionalista. No, time slučaj nije bio završen. U drugoj polovici veljače 1990. vrlo čitani zagrebački tjednik *Danas* objavio je članak, u kojem je, u širem kontekstu odnosa vladajućih hrvatskih komunista prema nacionalnom pitanju, upravo istaknuta činjenica da prilikom izbora za novi sastav OK SKH Grubišno Polje nije izabran niti jedan Hrvat, usprkos činjenici da hrvatsko stanovništvo čini relativnu većinu u općini. Neki navodi iz tog članka preneseni su i na stranicama lokalnog grubišnopoljskog glasila, *Grubišnopoljskog Lista*, a onaj njegov dio koji je uznemirio tamošnju javnost je sljedeći:

“U Grubišnom Polju, odakle su stigle prve javne kritike 11. kongresa SKH, Hrvati čine 36, a Srbi 29 posto stanovništva, ali je zato u SK prvih 20, a drugih 40 posto, a u Općinskom komitetu nema nijednoga Hrvata”.¹⁴

¹¹ “Političko-sigurnosno stanje zadovoljava”, *GL*, 31. kolovoz 1989.

¹² “I kritike i pohvale izbornog postupka”, *GL*, 27. studeni 1989. U novo predsjedništvo OK SKH Grubišno Polje izabrani su, pored Fehira, i Čedomir Bubulj, Mirjana Capan, Josip Gerendić, Nikola Godeč, Milan Jagodić, Milan Jandrić, Milan Jeftić, Branko Kašić, Petar Koronc, Zdenko Kinči, Gojko Lalić, Mladen Mikele, Darko Novotni, Mirko Počuć, Branko Popović, Dušan Šarić, Milan Vlasisavljević i Jovo Vučković. (*Isto.*)

¹³ Ivica DEBIĆ, Ante DELIĆ, *Otkos*, Bjelovar, 1999., 28.

¹⁴ “Kako dobiti izbore a ne izgubiti Srbe”, *GL*, 28. veljača 1990.

Ovi navodi nagnali su na reakciju novoizabranog predsjednika OK SKH Grubišno Polje, Fehira. On je priznao navode novinara *Danasa*, ali je smatrao kako sam članak nije objektivno napisan, ocijenivši ga kao “rasap objektivnog pisanja”, te istaknuvši kako članak ima sasvim konkretnu političku ulogu, tj. treba poslužiti za rušenje ugleda hrvatskih (grubišnopoljskih) komunista. Fehir je, u pokušaju iznalaska nekakvog suvislog objašnjenja, nikakvu zastupljenost Hrvata u sastavu Predsjedništva OK SKH Grubišno Polje objašnjavao proceduralnom manjkavošću tj. rezultatom komunističkog opredjeljenja za “neposredne demokratske izbore”.¹⁵ Fehir je tome dodao kako izostanak Hrvata iz najvišeg političkog tijela vlasti na području općine znači, u isto vrijeme, i povećanu obvezu djelovanja grubišnopoljskih komunista u tom smislu tj. da o toj činjenici “vodimo računa” te da se taj “nedostatak”, konstatao je, “do sada nije manifestirao u našem djelovanju”.¹⁶ Fehirova objašnjenja ipak nisu mogla objasniti, a niti opravdati činjenicu da većinska etnička zajednica općine nema svog predstavnika u OK SKH. Naime, prilikom izbora za novi sastav OK SKH bila je predložena šira kandidatska lista od 35 kandidata (10 Hrvata, 17 Srba, 5 Čeha, 2 Mađara i 1 Jugoslaven), a već niti ona nije predstavljala odraz etničke karte općine. Nakon izbora etnički sastav OK SKH još više se udaljio od etničke stvarnosti općine: od 19 izabranih članova bilo je, po nacionalnosti, 13 Srba, 3 Čeha, 2 Mađara i 1 Jugoslaven.¹⁷ Novi sastav OK SKH Grubišno Polje najviše je na ruku išao tamošnjim Srbima: naprimjer, Srbi su činili 1991. 31.9% stanovništva općine, a u novom sastavu OK SKH bili su zastupljeni sa 68.4%. Ovo je važno primjetiti iz nekoliko razloga. Najprije, ovakav etnički sastav novoizabranog OK SKH Grubišno Polje sasvim sigurno je morao računati na određeni stupanj nepovjerenja u hrvatskim redovima te su se time samo dodatno narušavali međunarodni odnosi na području općine. Zatim, grubišnopoljski primjer predstavlja jedan od najzvučnijih dokaza koji obaraju tadašnja stajališta srbijanskih medija o općoj obespravljenosti Srba u Hrvatskoj.

Iznutra podijeljen po nacionalno-republičkim linijama, što je konačno potvrđeno prilikom siječanjskog kongresa 1990., vladajući Savez komunista Jugoslavije još ranije je morao dopustiti postupnu političku demokratizaciju. Tako se već tijekom 1989. započelo sa slobodnim političkim organiziranjem građana tj. stvaranjem prvih političkih stranaka. Krajem iste godine, pod sveopćim pritiskom oporbene javnosti, hrvatski komunisti bili su prisiljeni javno se izjasniti za primarnost uvođenja višestranačkog sustava te provođenje slobodnih parlamentarnih izbora. Ti izbori raspisani su za travanj i svibanj 1990. (dva kruga), a bili su općeg karaktera tj. odlučivali su o budućem sastavu republičkog Sabora te o budućim sastavima lokalnih tijela vlasti (općina).¹⁸

¹⁵ *Isto.*

¹⁶ *Isto.*

¹⁷ I DEBIĆ, A. DELIĆ, *Otkos*, 28.

¹⁸ Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. od zajedništva do razlaza*, Zagreb, 2006., 590.-591.

Iako je još tijekom 1989. u SRH došlo do osnivanja različitih političkih stranaka, njihovih ogranaka na području grubišnopoljske općine nema gotovo sve do održavanja samih izbora. Jedina politička snaga koja aktivno djeluje tijekom siječnja 1990. su vladajući komunisti (preimenovani u Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena – SKH-SDP), a oni su tu poziciju dobro iskoristili u predizbornom razdoblju. Tijekom siječnja održano je niz sjednica gdje je razmatrana upravo problematika predstojećih izbora te je ustrojeno niz posebnih odbora koji su trebali pospješiti predizborno promidžbeno djelovanje.¹⁹ Izborni proglas grubišnopoljskih komunista objavljen je početkom druge polovice ožujka. Prema tom proglasu riječ je bila o stranci koja istupa sa stajališta “poštovanja prošlosti”, u smislu nastavljanja tradicija “hrvatskog i jugoslavenskog narodnooslobodilačkog i radničkog pokreta” te baštinjenja tradicija antifašizma, antistaljinizma, federalizma te nacionalne ravnopravnosti. U smislu reforme ekonomskog sustava isticali su kako se zalažu za “mješovitu privredu i poduzetništvo”.²⁰ Hrvatsku su vidjeli kao nacionalnu državu hrvatskog i srpskog naroda, u okviru jugoslavenske federacije.²¹ Dodatno je programska platforma hrvatskih komunista grubišnopoljskoj javnosti predstavljena kada je Rade Jovičić, predsjednik Izbornog štaba OK SKH Grubišno Polje te saborski kandidat, izradio poseban programski tekst (sastavljen od dijelova Programa SKH-SDP-a), koji je objavljen početkom travnja.²² Grubišnopoljski komunisti bili su uvjereni u svoju pobjedu na predstojećim izborima, a takav stav temeljili su na dvama osnovnim razlozima. Prvi se sastojao u činjenici da su “faktička vlast, dobra organizacija” te “materijalna sredstva” bili u njihovim rukama. Također, smatrali su da je pojava političkih stranaka s izrazitim nacionalnim predznakom, kako na hrvatskoj tako i na srpskoj strani, njihova velika prednost tj. da im “na ruku idu i desničarske organizacije poput Draškovićeve Srpske narodne obnove i Tuđmanove Hrvatske demokratske zajednice koje su svojim programima i istupanjima svojih prvaka ponudile narodu bezumnu ideologiju krvi i tla”.²³ Ipak, i u samim komunističkim redovima bilo je i drugačijih razmišljanja. Tako je i sam predsjednik OK SKH Grubišno Polje, Petar Fehir, prilikom predizbornog zbora, u prostorijama poduzeća *Zdenka*, izjavio kako je “došlo i do osipanja članstva u SK na području općine G. Polje”.²⁴ Da, zapravo, komunisti nemaju pravog odgovora na sve veću popularnost nacionalnih stranaka te da socijalizam, u komunističkoj inačici, ne predstavlja ekonomsko rješenje nagomilanih problema, potvrdio je i jedan od vodećih komunista poduzeća *Zdenka*, kasniji kandidat na samostalnoj listi Saveza socijali-

¹⁹ “Pripreme za višestranačke izbore”, *GL*, 31. siječanj 1990.

²⁰ “Građani općine Grubišno Polje!”, *GL*, 16. ožujak 1990.

²¹ *Isto*.

²² “Tribina stranaka – Naglasci iz programa Saveza komunista Hrvatske”, *GL*, 9. travanj 1990.

²³ “Pripreme za višestranačke izbore”, *GL*, 31. siječanj 1990.

²⁴ “Komunisti u defanzivi?”, *GL*, 28. veljača 1990.

stičke omladine Hrvatske (SSOH) te jedan od kasnijih vođa srpske pobune u Grubišnom Polju, Živko Zagorac. Naime, Zagorac je najprije istaknuo kako “u budućnosti za socijalizam neće ostati mjesta” te je smanjenje članstva različitih komunističkih organizacija kao i njihovu sve manju popularnost, tumačio sve većom prihvaćenošću nacionalnih stranaka. Zagorac je, na taj način, zapravo, konstatirao da je stanovništvo grubišnopoljske općine već podijeljeno po liniji etničke pripadnosti, jer, istaknuo je:

“(…) da je Drašković sazvao ovakav skup na njemu bi bilo više Srba, ali bi i Hrvata bilo više da je skup sazvao Tuđman, nego što je ukupno ljudi na ovom zboru. Mi komunisti smo u manjini i defanzivi, a nema ni jedinstvenog Saveza komunista Jugoslavije”.²⁵

Organizacije i stranke, koje su bili nastavljači ili su proistekli iz nekad jedinstvenog SKH, nisu uspjele usuglasiti svoje stavove te na izborima 1990. nastupiti sa zajedničkom listom. Naime, već krajem siječnja bilo je evidentno da će vodstvo OK Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, koji će uskoro promijeniti ime u Socijalistički savez – Savez socijalista (SS), odabrati samostalni nastup na izborima. Na sjednici predsjedništva te organizacije za općinu Grubišno Polje, održanoj 24. siječnja, zaključeno je kako će na listi SS-a kandidirati i predstavnici udruženja umirovljenih ratnih veterana (Savez udruženja boraca narodno-oslobodilačkog rata – SUBNOR) te predstavnici Saveza rezervnih vojnih starješina (SVRS). Također, naglašeno je kako će SS biti “stranka jugoslavenske orijentacije, lijevo orijentirana”.²⁶ Krajem veljače, na stranicama lokalnog glasila, objavljeni su izvodi iz Programske deklaracije SS-a. Tu treba primjetiti kako je i SS Hrvatsku vidio kao dio Jugoslavije, ali je, za razliku od komunističkog proglašenja, naglašeno i to kako federalne jedinice moraju imati izvorni suverenitet koji je zasnovan “na trajnom i neotuđivom pravu na samoodređenje naroda uključujući i pravo na otcjepljenje”.²⁷ Može se pretpostaviti kako je pojava SS-a, kao samostalnog političkog subjekta, prouzročila određene nedoumice kod birača. Te nedoumice ticale su se “političke orijentacije ove organizacije, njene uloge u budućim izborima, radi li se sada o novoformiranoj ili transformiranoj stranci, kako riješiti dvojno članstvo u Savezu komunista i, sada po novom, u Savezu socijalista, itd”.²⁸ Upravo kako bi “izložili svoje stavove i odgovarali na postavljena pitanja” aktivisti ove stranke su sredinom veljače poduzeli obilazak mjesnih zajednica općine.²⁹ Samostalan istup SS-a na izborima 1990. naišao je na komunističku kritiku. Tako su predizborne aktivnosti socijalista nazivane “nelojalnom konkurencijom”, a kandidiranje članova SK na

²⁵ *Isto.*

²⁶ “Bez vlasti nema ostvarivanja programa”, *GL*, 31. siječanj 1990.

²⁷ “Za što će se zalagati Socijalistički savez”, *GL*, 28. veljača 1990.

²⁸ “Aktivisti među građanima”, *GL*, 28. veljača 1990.

²⁹ *Isto.*

drugim kandidatskim listama, pa tako i onim socijalističkim, čak je držano za "izdaju". Socijalisti su, na takve optužbe, odgovarali kako je "konkurencija normalna i [...] potrebna", a čini se da su komunistima zamjerali i njihovo odstupanje od izvornih programskih stajališta jer, jasno su istaknuli, "SKH-SDP nije prijašnji SKH [...] nije stari SKH, nije ni partija na marksističkim osnovama, a ponajmanje je SKJ, pa se ne mogu progoniti ljudi što izlaze iz njega".³⁰ Treba primjetiti kako su grubišnopoljski socijalisti mahom nastali kao frakcija nekad jedinstvenih komunista što je bilo poznato tamošnjoj javnosti.³¹ U nekim izbornim jedinicama došlo je do postavljanja zajedničkog kandidata socijalista i SUBNOR-a, koji je, usprkos izraženom nezadovoljstvu zbog odvojenih kandidatura SS-a i SKH-SDP-a, odlučio dati podršku socijalistima.³² Socijalistički izgledi za pobjedu na izborima u manjoj mjeri su oslabljeni kada je članstvo SVRS-a kolektivno istupilo iz SS-a te najavilo daljnji samostalni angažman. Na općinskoj izornoj konferenciji SVRS-a, održanoj 16. veljače, predstavnici komunista i socijalista su pokušali pridobiti članstvo te organizacije, ali nije došlo do konkretnog opredjeljivanja. Ipak, sudeći prema činjenici da je za novog predsjednika općinske organizacije SRVS-a izabran Rade Jovičić, saborski kandidat SKH-SDP-a, može se pretpostaviti kako je članstvo SRVS-a ipak bilo više naklonjeno komunistima.³³

Na samom kraju ožujka 1990., na grubišnopoljskoj političkoj pozornici pojavljuje se i Jugoslavenska samostalna demokratska stranka (JSDS). Riječ je o stranci koja se na formalnoj razini predstavljala općejugoslavenskom, ističući kako je ona, zapravo, predstavnik svih jugoslavenskih naroda koji su za federalnu i demokratsku Jugoslaviju. U stvarnosti radilo se o političkoj grupaciji koja je svoje jedino uporište imala u hrvatskim krajevima naseljenim srpskim stanovništvom.³⁴ Sjednica Inicijativnog odbora JSDS-a održana je 27. ožujka u hotelu "Bilogora". U njegov sastav izabrano je 14 članova, a sama sjednica bila je zatvorenog karaktera.³⁵ Dva dana kasnije, 29. ožujka, održana je nova sjednica, sada u Malom Grđevcu, kada je sastav odbora proširen s predstavnicima iz više mjesnih zajednica.³⁶ Konačno, nekoliko dana kasnije, došlo je i do održavanja osnivačke skupštine stranke, a svečanoj sjednici prisustvovao je i lider JSDS-a Mile Dakić. Prema navodima izvjestitelja s te sjednice ona je protekla u tolerantnoj atmosferi, bila je brojno posjećena, ali, navodno nije nedostajalo niti polemičkih tonova. Potrebno je, ipak, izdvojiti nekoliko stavova. Najprije, stranka je dopuštala, kako je odgo-

³⁰ "Opoziciji će biti lakše nego onima na vlasti", *GL*, 9. travanj 1990.

³¹ *Isto.*

³² "SUBNOR se ne odriče Jugoslavije", *GL*, 9. travanj 1990.

³³ "Nastaviti putem zajedništva", *GL*, 28. veljača 1990.

³⁴ N. BARIĆ, *Srpska pobuna*, 56.

³⁵ "Kako je osnovan JSDS", *GL*, 9. travanj 1990.

³⁶ *Isto.*

voreno na pitanje Živka Zagorca, mogućnost eventualne postizborne koalicijske suradnje isključivo sa SKH-SDP-om, SS-om, Strankom Jugoslavena te Srpskom demokratskom strankom (SDS), očigledno smatrajući političke grupacije s hrvatskim predznakom razbijačima Jugoslavije te, u tom smislu, nepoželjnim postizbornim partnerima. Također, usprkos naglašenoj jugoslavenskoj orijentaciji, JSDS je, u biti bio stranka, i to manje važnosti od SDS-a, srpskog stanovništva u Hrvatskoj. Tako je već na sjednici od 29. ožujka primjećeno kako su, usprkos proširenju odbora i većoj posjećenosti, u njegovom sastavu “još uvijek uz Srbe premalo zastupljeni predstavnici drugih nacionalnih skupina s područja grubišnopoljske općine”.³⁷ Ipak, da niti JSDS nema bitno drugačije planove o budućnosti Srba u Hrvatskoj, u odnosu na SDS ili srbijansko vodstvo, potvrdile su riječi izvjesnog Milana Tvrdorijeka, koji je izjavio kako je protiv “posebnih škola, življenja u getu, protiv novih autonomija u federalnoj Jugoslaviji. Međutim, u konfederaciji su i autonomije neizbježne”.³⁸

Tek krajem ožujka 1990. na području grubišnopoljske općine došlo je i do organiziranja prve političke stranke s hrvatskim predznakom – Hrvatske demokratske stranke – HDS, koja je na izbore 1990. izašla kao dio saveza političkih stranaka pod nazivom Koalicija narodnog sporazuma (KNS). HDS je Hrvatsku vidio kao mogući, ne i nužni, dio šire jugoslavenske konfederacije, povezane konfederalnim ugovorom, s time “da određene poslove, koji su od zajedničkog interesa za Hrvatsku i te republike, obavljaju zajednički organi vlasti”, ali uz uvjet da je navedeni konfederalni ugovor donesen “referendumom”.³⁹ Inicijatori osnivanja prvog ogranka HDS-a na grubišnopoljskom području, koji je osnovan 28. ožujka u Velikim Zdencima, bili su aktivisti te stranke s garešničkog područja.⁴⁰ Na osnivačkoj skupštini, na kojoj se okupilo oko dvije stotine zainteresiranih, za predsjednika ogranka izabran je Jerko Miličević, a govorio je i predsjednik HDS-a Marko Veselica, čije je izlaganje, prema izvjestitelju *Grubišnopoljskog lista*, bilo “korektno, s čestim pozivima na toleranciju, slobodu i prosperitet, ljubav i demokraciju”.⁴¹ Ipak, osnivanje samog ogranka nije proteklo posve u skladu s Veseličinim riječima. Naime, nakon iznošenja osnovnih odrednica programa HDS-a “uslijedila su prva pitanja i prve verbalne čarke, koje su organizatori, ali i sam Veselica uspijevali svesti u tolerantne okvire”.⁴² Prema drugim izvorima, situacija je bila još napetija. Samojoj skupštini prisustvovao je veći broj osoba srpske nacionalnosti te zainteresiranih iz drugih mjesta općine od kojih se većina,

³⁷ Isto.

³⁸ Isto.

³⁹ Dragan ĐURIĆ, Bojan MUNJIN, Srđan ŠPANOVIĆ, *Stranke u Hrvatskoj*, Zagreb, 1990., 153.

⁴⁰ I. DEBIĆ, A. DELIĆ, *Otkos*, 30.

⁴¹ “Osnovan ogranak HDS”, *GL*, 9. travanj 1990.

⁴² Isto.

naprimjer, nije ustala prilikom intoniranja hrvatske himne, a bilo je i mnogo usmenih čarki. Također, prema tom izvoru, predsjednik ogranka Miličević je dan kasnije, 29. ožujka, u svojoj kući, imao obavijesni razgovor s pripadnicima sekretarijata unutrašnjih poslova.⁴³

U drugoj polovici travnja osnovan je i prvi ogranak Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) na području grubišnopoljske općine. Ogranak je, poput onog HDS-ova, osnovan u Velikim Zdencima 19. travnja. Ubrzo je došlo do osnivanja ogranka te stranke i u Velikom Grđevcu za čijeg predsjednika je izabran Dinko Kraljević. No, HDZ nije postavio svoje kandidatske liste te ova stranka nije izašla na izbore za lokalna tijela vlasti.⁴⁴

Općinske vlasti su odluku o raspisivanju izbora za odbornike Skupštine općine Grubišno Polje – SOGP (Društveno-političko vijeće – DPV, Vijeće udruženog rada – VUR te Vijeće mjesnih zajednica – VMZ), a na temelju Zakona o izboru i opozivu odbornika, donijele početkom ožujka (2. III.), a za dan kasnije najavljen je i početak predizbornih aktivnosti. Birači grubišnopoljske općine su odbornike VUR-a i VMZ-a birali 22. travnja, a odbornika DPV-a dan kasnije tj. 23. travnja.⁴⁵

Brojnost kandidata pojedine stranke za općinske izbore, što govori i o stupnju organizacijske strukture kojeg su do izbora ustrojile, s iznimkom HDZ-a, vidljiv je iz sljedeće tablice:⁴⁶

SOGP	SKH-SDP	SS	HDS-KNS	JSDS	SSOH	NK *	Ostali	Ukupno
DPV	10	10	3	2	4	0	2	31
VMZ	29	29	2	3	1	3	1	68
VUR	13	11	0	0	2	49	0	75
Ukupno	52	50	5	5	7	52	3	174
Ukupno %	29.7	28.5	2.8	2.8	4.0	29.7	1.7	/

* Nezavisni kandidati.

Rezultati izbora (broj odbornika) za sastav SOGP-a 1990. vidljivi su iz sljedeće tablice:⁴⁷

⁴³ I. DEBIĆ, A. DELIĆ, *Otkos*, 30.

⁴⁴ *Isto*, 31., 33.

⁴⁵ "Odluka", *Službeni glasnik Općine Grubišno Polje* (dalje *SGOGP*), Grubišno Polje, 5. ožujka 1990.

⁴⁶ "Poslije prvog kruga izbora vode predstavnici SKH-SDP", *GL*, 27. travanj 1990.

⁴⁷ "Poslije prvog kruga izbora vode predstavnici SKH-SDP", *GL*, 27. travanj 1990.; "Sastav Skupštine općine G. Polje", *GL*, 30. svibanj 1990.

SOGP	SKH-SDP	SS	HDS-KNS	SSOH	Ostali	Ukupno
DPV	6	1	3	1	/	11 ⁴⁸
VMZ	16	9	2	1	1*	29 ⁴⁹
VUR	8	3	/	/	18**	29 ⁵⁰ ***
Ukupno	30	13	5	2	19	69
Ukupno (%)	43.4	18.8	7.2	2.8	27.5	/

* Zajednički kandidat SKH-SDP-a i SS-a

** Nezavisni kandidati

*** U oba izborna kruga izabrano 29 od 31-og odbornika

Rezultati prvih višestranačkih izbora donijeli su pobjedu komunistima oličenima u SKH-SDP-u. Ukupno su dobili relativnu većinu od ukupnog broja odbornika koji je biran za sva lokalna predstavnička tijela (Vijeća). Komunistička pobjeda najviše je do izražaja došla prilikom izbora za DPV te VMZ gdje su uspješni ostvariti apsolutnu većinu odbornika. Ipak, može se pretpostaviti kako je samostalni istup socijalista spriječio ostvarenje ukupne apsolutne komunističke pobjede. Rezultati ovih izbora pokazuju, također, i neke druge zanimljive pojedinosti. Tako su komunisti, od ukupno 16 osvojenih odborničkih mjesta u VMZ-u, njih čak 11 (68.7%) osvojili u mjesnim zajednicama s apsolutnom ili relativnom srpskom većinom. Tomu treba pridodati i odbornika izabranog u MZ Lončarica (zajednički kandidat SS-a i SKH-SDP-a). Također, trećina odborničkih mandata SS-a (3), u VMZ-u, osvojena je u mjestima sa srpskom većinom. Činjenica da JSDS nije uspio izboriti niti jedan odbornički mandat u VMZ-u (kandidiran u MZ Velika Barna, Velika Dapčevica te Grubišnom Polju) također ide u prilog pretpostavci kako

⁴⁸ U DPV grubišnopoljske općine izabrani su: Čedomir Bubulj, Ivica Žulec, Milenko Pišćević, Bogdan Čujo, Miroslav Bubić i Branko Popović (svi SKH-SDP), Miroslav Kalinski, Vlasto Černi i Zdravko Mišir (svi HDS-KNS), Elmir Brletić (SSOH) i Josip Kisela (SS). (*Isto.*)

⁴⁹ U VMZ grubišnopoljske općine izabrani su: Mitar Ilić, Duško Gležnić, Rade Lukić, Nikola Godeč, Stojan Tulum, Vinko Berak, Marijan Lukić, Branko Borota, Mirko Pehaček, Ivan Filipović, Dušan Šarić, Momčilo Bosanac, Milan Relić, Milan Komljenović, Milan Orozović i Tomislav Sladojević (svi SKH-SDP), Đuro Basić, Lazo Carić, Zdravko Berger, Zvonko Vanjek, Pavao Horvat, Željko Barto, Milan Kolar, Milorad Mrkšić i Petar Bubaš (svi SS), Zdravko Raić i Đurđa Heštera (oboje HDS-KNS), Ivan Crkvenac (SSOH) i Branko Rekić (SKH-SDP – SS). (*Isto.*)

⁵⁰ U VUR grubišnopoljske općine izabrani su: Mira Basara, Vlado Frelih, Ana Milić-Zapotocki, Eduard Pop, Zdenko Skopec, Josio Souček, Milan Žujčić, Ljudevit Gerendić, Miroslav Orčić, Dušan Radosavac, Karlo Ringel, Ljudevit Tot, Drago Pušić, Marija Šokec, Branko Kašić, Mladen Popović, Ivica Belobrajdić i Ivan Ivandija (svi nezavisni kandidati), Slobodan Vlaisavljević, Zdenko Lacina, Rajko Aleksić, Đorđe Carić, Boro Jović, Dušan Milašinović, Zdenka Dmitrašinović i Stevo Bosanac (svi SKH-SDP), Žarko Jurina, Josip Furijan i Antun Frantal (svi SS). (*Isto.*)

je srpsko biračko tijelo grubišnopoljske općine preferiralo komuniste. To, ipak, ne znači da je hrvatska biračka potpora strankama lijeve provenijencije (komunisti, socijalisti i SSOH) bila zanemariva: od 29 odbornika, koliko ukupno ima VMZ, te stranke su osvojile 9 (31%) mandata u mjesnim zajednicama s apsolutnom ili relativnom hrvatskom većinom. Srpsko preferiranje komunista još efektivnije pokazuje primjer izbora za DPV grubišnopoljske općine. Naime, od ukupno 6 mandata koliko je SKH-SDP osvojio, njih 4 dolaze iz biračkih jedinica s apsolutnom ili relativnom srpskom većinom dok su dva osvojena u biračkoj jedinici Grubišno Polje, također mjestu s brojnom srpskom zajednicom. Nastup jedine stranke s izrazitim hrvatskim predznakom (HDS) potvrdio je očekivanja. Naime, kandidati HDS-KNS-a osvojili su ukupno 5 odborničkih mandata (3 u DPV-u te 2 u VMZ-u). Zapravo, radilo se o stopostotnoj uspješnosti jer kandidati HDS-a izborili su mandat u svakoj izbornoj jedinici gdje su postavili kandidata. S obzirom da je HDZ bio tek u fazi stvaranja svoje mreže ogranaka čini se da su kandidati HDS-a dobili i podršku aktivista te stranke. Može se pretpostaviti kako su samo slabosti organizacijske mreže HDS-a (u velikom broju mjesta općine stranka nije niti imala ogranak) rezultirali ovakvim izbornim rezultatom. Također, izbori 1990. su pokazali kako je hrvatsko stanovništvo grubišnopoljske općine, ovakvim iskazivanjem potpore HDS-u, većinom pokazalo afinitet prema, zapravo, na području općine, tek nastajućim strankama s hrvatskim predznakom te spremnost za napuštanjem nadnacionalnih političkih platformi (komunisti i socijalisti).

Ovome zaključku ide u prilog i odvijanje izbora za saborske mandate. Naime, grubišnopoljska općina bila je organizirana i kao dio izborne jedinice za izbor zastupnika u Vijeće općina Sabora SRH. Političke stranke kandidirale su tri kandidata: Radu Jovičića (SKH-SDP), Franju Levatića (HDS-KNS) te Antuna Sedlačeka (SS). Pobjedu je, nakon drugog izbornog kruga, s potrebnih 51.9% svih glasova, odnio kandidat SKH-SDP-a Jovičić. Kandidat HDS-a Levatić, u drugom izbornom krugu, dobio je 31.1% svih glasova, što, zasigurno, predstavlja bolji izborni rezultat nego što ga je HDS uspio polučiti prilikom izbora za općinska vijeća. U ostala dva saborska vijeća (DPV i VUR) izabrani su Ivan Lacković iz Garešnice (SS) te Branko Kovačić (SKH-SDP) i Ivan Katančić, poljoprivrednik, (HDZ).⁵¹

Razvoj političkih odnosa do kraja 1990. i njihov utjecaj na opću situaciju na području grubišnopoljske općine

Homogeniziranje hrvatskog i srpskog stanovništva grubišnopoljske općine oko političkih platformi "svojih" nacionalnih stranaka, kao posljedica donekle zakašnjelog odjeka političkih gibanja na široj hrvatskoj političkoj pozornici, nastavilo se u razdoblju nakon općinskih izbora 1990. Već je spo-

⁵¹ "Zastupnici u Saboru SRH", *GL*, 30. svibanj 1990.; Ivan GRDEŠIĆ, Mirjana KASAPOVIĆ, Ivan ŠIBER, Nenad ZAKOŠEK, *Hrvatska u izborima '90.*, Zagreb, 208.-216.

menuto kako je prvi ogranak HDZ-a, na području grubišnopoljske općine, osnovan 19. travnja u Velikim Zdencima, a nedugo potom ogranak te stranke osnovan je i u Velikom Grđevcu. No, bilo je evidentno kako stranka mora svoje djelovanje prenijeti i u samo Grubišno Polje, ukoliko želi imati većeg utjecaja na prilike u općini. Započelo se s održavanjem tribine 4. svibnja na kojoj je zainteresiranim slušateljima trebalo predočiti najvažnije smjernice političkog programa HDZ-a. Ipak, ovaj skup više je obilježen naelektriziranim atmosferom, kako u vrijeme njegove pripreme tako i u vrijeme njegova odvijanja. Najprije je došlo do kidanja promidžbenih plakata stranke tijekom pripremnih radnji za njegovo odvijanje, koje su po grubišnopoljskim ulicama postavili aktivisti HDZ-a iz Bjelovara i Velikog Grđevca. Iz redova HDZ-a su za uništavanje plakata optuživali vladajuće komuniste tj. "aktiviste" grubišnopoljskog SKH. Potom je na samom skupu umalo došlo i do fizičkog incidenta, a jedan od prisutnih je imao i vatreno oružje. Ipak, dva dana kasnije, 6. svibnja, došlo je do sastanaka inicijativnog odbora HDZ-a (u sastavu Ante Delić, Ivica Debić, Ivan Wolf, Ankica Wolf, Ivica Lekšić, Branko Čengić i Josip Kasalo), da bi, konačno, 13. svibnja, bio i službeno osnovan ogranak te stranke u Grubišnom Polju. Nedugo potom osnovan je i općinski odbor HDZ-a za Grubišno Polje, za čijeg je predsjednika izabran Dinko Kraljević. Treba spomenuti kako su sve ove sjednice i sastanci održani ili u Velikim Zdencima ili u Velikom Grđevcu i to iz razloga sigurnosnog karaktera.⁵² Usprkos ovim poteškoćama, HDZ je uskoro postao najjača hrvatska stranka na području grubišnopoljske općine. Da HDZ nastavlja s jačanjem, pokazala je i velika osnivačka skupština te stranke u Ivanovom Selu, mjestu s češkom većinom, održana 5. kolovoza.⁵³

U drugoj polovici veljače 1990. u Kninu je osnovana Srpska demokratska stranka (SDS), politička grupacija koja si je za cilj postavila organiziranje srpskog stanovništva u Hrvatskoj. SDS se zalagao za ustroj Jugoslavije na federativnoj osnovi, u okviru kojih bi bilo moguće osnivati posebne autonomne jedinice. Također, stranka je smatrala kako je položaj Srba u Hrvatskoj nezadovoljavajući te da bi se on mogao poboljšati stvaranjem posebne srpske autonomne jedinice u Hrvatskoj.⁵⁴ Organizacijska mreža SDS-a na području zapadne Slavonije stvara se tijekom lipnja i srpnja 1990. Tako je osnivačka skupština SDS-a u Grubišnom Polju održana 9. lipnja. Na skupštini je glavni govornik bio stranački lider Jovan Rašković koji se posebno osvrnuo na pitanje srpske autonomije u Hrvatskoj definirajući ga kao "nastojanje da se stvori moderna kulturna autonomija, sposobna za privredni razvoj, u kojoj bi Srbi njegovali svoj jezik i pismo, imali svoje škole i institucije".⁵⁵ Za predsjednika općinskog odbora stranke izabran je Branko Popović,

⁵² I. DEBIĆ, A. DELIĆ, *Otkos*, 31.-33.

⁵³ "Osnivačka skupština HDZ u Ivanovom Selu", *GL*, 3. rujan 1990.

⁵⁴ N. BARIĆ, *Srpska pobuna*, 54.-55.

⁵⁵ "Jovan Rašković u Grubišnom Polju", *GL*, 29. lipanj 1990.

izabran kao odbornik na listi SKH-SDP-a na nedavnim lokalnim izborima, čiji je govor većim dijelom bio posvećen oštroj kritici komunističke politike u Hrvatskoj, te je, prema riječima izvjestitelja sa skupštine, "bio pod dosta snažnim emotivnim nabojem".⁵⁶ Prema nekim izvorima na osnivačkoj skupštini SDS-a, održanoj 9. lipnja, okupilo se oko 2.000 ljudi.⁵⁷ SDS je, odmah po održavanju osnivačke skupštine, započeo širiti organizacijsku mrežu stranke na području općine. Tako je 15. lipnja osnovan mjesni ogranak stranke za Grubišno Polje te Male i Velike Zdence (za predsjednika je izabran Živko Sukur dok su članovi odbora bili Rade Čakmak, Rade Vuković, Đuro Trbojević i Boro Vučković). Osam dana kasnije osnovan je i mjesni ogranak stranke za Mali Grđevac, Sibenik, Cremušinu i Topolovicu.⁵⁸ I dok su osnivački naponi HDZ-a u samom Grubišnom Polju bili ugroženi očigledno planski određenim akcijama političkih protivnika, ali u prilično gruboj izvedbi, dotle su osnivači SDS-a imali problema drugačijeg karaktera. Članak novinara *Grubišnopoljskog Lista* Rade Maleševića o osnivačkoj skupštini SDS-a tek izabrani predsjednik općinskog odbora te stranke Branko Popović ocijenio je tendencioznim i zlonamjernim te punim neistina. Popović se, u pismu čitateljima tog lista, koje nije objavljeno, osvrnuo na historijat pripremnih radnji za održavanje osnivačke skupštine SDS-a. Tako je istaknuo kako je Malešević, samo dan prije održavanja skupštine tj. 8. lipnja, preko tamošnje radio-postaje, javnost obavijestio kako se skupština zapravo neće održati i to jer, navodno, uprava nogometnog kluba *Bilogorac*, na čijem se sportskom terenu skupština trebala održati, nije dala svoje dopuštenje. Popović je ustvrdio kako su stranački aktivisti SDS-a još 4. lipnja stupili u kontakt s predsjednikom kluba, da su dobili njegovo usmeno odobrenje za održavanje skupštine te im je, temeljem toga, dana i suglasnost tamošnje Stanice javne sigurnosti (SJS). No, samo dvanaest sati prije održavanja skupštine, u SDS-u su obaviješteni da se zbog "ideoloških razloga" skup neće održati. Popović je novinara Maleševića smatrao odgovornim za unošenje pomutnje u redove tamošnjih Srba, tj. manji broj prisutnih od očekivanog, te je istaknuo kako je ovaj djelovao "po nalogu svojih gazda", očito aludirajući na općinsko komunističko čelništvo iz čijih redova je netom istupio.⁵⁹

Nekako istovremeno s ovim događanjima koja, naravno, nisu bila bez utjecaja na daljnji razvoj situacije, prišlo se konstituiranju općinskih tijela vlasti. Tu se, odmah na početku, pokazalo da to neće biti nimalo jednostavno. Naime, tijekom druge polovice svibnja 1990., upravo u cilju postizanja dogovora oko sastava novih općinskih vlasti, održana su dva sastanka svih političkih stranaka zastupljenih u novoizabranoj općinskoj skupštini. Oba su

⁵⁶ *Isto.*

⁵⁷ "Za kulturnu autonomiju Korduna i Banije", *Politika*, Beograd, 10. lipanj 1990.

⁵⁸ "SDS trenutno najaktivnija", *GL*, 29. lipanj 1990.

⁵⁹ Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Dokumentacija Republike Srpske Krajine (dalje HDA-DRSK), nedatirano pismo predsjednika Općinskog odbora SDS-a za Grubišno Polje Branka Popovića naslovljeno "Poštovani prijatelji", vjerojatno s početka srpnja 1990.

završila neuspješno tj. nije došlo do dogovora “jer je nedostajalo spremnosti za popuštanje, a sve zbog toga što SKH-SDP smatra da je pobijedila na izborima, dok druge stranke smatraju da nisu izgubile”.⁶⁰ Ipak, u ponedjeljak, 28. svibnja, dogovor je postignut pa je za predsjednika SOGP-a izabran Čedomir Bubulj (SKH-SDP).⁶¹ Gotovo mjesec dana kasnije, 25. lipnja, Zdravko Virag je izabran, s podrškom 34 odbornika (od prisutnih 58), za predsjednika Izvršnog vijeća Skupštine općine Grubišno Polje (IVSOGP).⁶²

Konstituiranje općinskih tijela vlasti bilo je područje prvog izraženijeg sukobljavanja HDZ-a i SDS-a te je, zapravo, bilo pokazateljem novih političkih odnosa na području općine usprkos, praktički, tek nedavnoj komunističkoj pobjedi. Naime, Popović koji je, kao što smo vidjeli, postao općinski lider SDS-a, uz podršku drugih srpskih odbornika iz različitih stranaka (nije moguće utvrditi njihov točan broj, ali s obzirom na kasniji razvoj situacije, riječ je o, otprilike, dvadesetorici odbornika), istupio je iz redova SKH-SDP-a te, time, promijenio, političku kartu SOGP-a. Ipak, njihova brojnost nije bila dovoljna da bi se spriječio Bubuljev izbor te promijenila politička konstelacija u SOGP-u, ali time je SDS, neparlamentarnim putem, zadobio mogućnost utjecaja na donošenje političkih odluka tijela općine. Tako je najjača srpska stranka grubišnopolske općine, zahvaljujući nejedinstvenosti drugih stranaka, dobila mogućnost parlamentarnog djelovanja na općinskoj razini dok to, sve do kraja promatranog razdoblja, nije bilo omogućeno najjačoj hrvatskoj stranci u općini tj. HDZ-u. Sam Popović taj je postupak većeg dijela srpskih odbornika objašnjavao navodnom komunističkom nedosljednošću u shvaćanju problematike nacionalnog pitanja, što je, prema njegovim riječima, već dovelo do osipanja članstva općinskog SKH, ali i karakterističnim komunističkim shvaćanjem demokratskih procesa. Popović je, tako, u već spomenutom pismu uredništvu lokalnog glasila, naglasio kako naši “drugovi [aluzija na grubišnopolske komuniste – op. a.], zapravo, jesu za demokratiju ali samo takvu i toliku koliko to njima odgovara, a odgovara im samo ona demokratija koja im osigurava miran san u foteljama do penzije”.⁶³ Također, Popović je namjeravao o novonastaloj situaciji u općinskoj skupštini opširnije informirati odbornike baš u vrijeme kada je trebalo izabrati novog predsjednika IVSOGP-a tj. na sjednici SOGP-a od 25. lipnja. Kada mu to nije dopušteno, s objašnjenjem kako bi se radilo o presedanu, zaprijetio je napuštanjem sjednice, ali je, ipak, nakon Bubuljeve intervencije, ostao u skupštinskim prostorijama. No, na kraju sjednice, javno je izjavio kako se ne slaže s načinom rada općinske skupštine te je, u ime svoje grupacije, najavio prekid daljnjeg skupštinskog rada.⁶⁴

⁶⁰ “Dogovor kuću gradi”, *GL*, 30. svibanj 1990.

⁶¹ “Prvi višestranački saziv skupštine”, *GL*, 30. svibanj 1990.

⁶² “Izabrano novo Izvršno vijeće”, *GL*, 29. lipanj 1990.

⁶³ HDA-DRSK, nedatirano pismo predsjednika općinskog odbora SDS-a za Grubišno Polje, naslovljeno “Poštovani prijatelji”, vjerojatno s početka srpnja 1990.

⁶⁴ “Izabrano novo Izvršno vijeće”, *GL*, 29. lipanj 1990.

Stvaranje formalnog srpskog bloka odbornika (zapravo pristaša SDS-a), u SOGP-u, predstavljalo je povod za prvu konkretniju političku akciju grubišnopoljskog HDZ-a. Tako su Općinski odbor te grubišnopoljska “podružnica u osnivanju” te stranke 12. lipnja Predsjedništvu SOGP-a uputili pismeni prosvjed zbog načina konstituiranja IVSOGP-a. U prosvjedu se najprije ističe kako Predsjedništvo SOGP-a nije, “u skladu s boljim običajima parlamentarne demokracije”, konzultiralo predstavnike svih postojećih stranaka na grubišnopoljskom području. Zatim se, a što je, očigledno, najvažniji dio prosvjeda, traži održavanje sastanka predstavnika svih stranaka, kako bi se, “u demokratskoj raspravi”, predložio mandatar te članovi novog IVSOGP-a, s obzirom na odvajanje srpskih odbornika te činjenicu da su komunisti, tim činom, izgubili većinu “kakvu su imali”.⁶⁵ HDZ-ov prosvjed nije naišao na odgovor, a stvarnih mogućnosti utjecaja na izbor općinskog čelništva ova stranka, zbog činjenice da je bila vanparlamentarna, nije imala. Ipak, HDZ je posrednim putem ostvarivao kakav-takav utjecaj na kreiranje politike u općini. Taj utjecaj ostvarivao se putem djelovanja odbornika HDS-a u SOGP-u. Naime, prema riječima jednog od prvaka grubišnopoljskog HDZ-a ta stranka je s HDS-om imala izvrsnu suradnju jer između njih, barem na tamošnjoj lokalnoj razini, i “nije bilo nikakvih programskih razlika”.⁶⁶

Ubrzo su događaji na široj hrvatskoj političkoj pozornici skrenuli pažnju grubišnopoljske javnosti s lokalne problematike. Naime, u drugoj polovici srpnja 1990., Sabor SRH donio je amandmane na važeći Ustav SRH kojima je, za službenu, proglašena hrvatska zastava s povijesnim hrvatskim grbom te je za službeno pismo u Republici Hrvatskoj uvedena latinica s mogućnošću da to, pored latinice, bude i ćirilica, ali u onim općinama gdje Srbi čine većinski dio stanovništva. Dio hrvatskih Srba, politički organiziran u *Zajednicu općina sjeverne Dalmacije i Like* (dalje *Zajednica*), što je predstavljao pokušaj nelegitimnog teritorijalnog samoorganiziranja općina s većinskim srpskim stanovništvom službeno proglašen 21. svibnja, protivio se takvom zaključku Sabora SRH. Njihov politički čelnik Milan Babić je, stoga, 3. srpnja, u ulozi predsjednika samoproglashene *Zajednice*, čelništvima nekih općina, za koje je ustvrdio kako imaju srpsku većinu, dostavio poziv za održavanje rasprave o navedenim amandmanima te poziv za održavanjem zajedničkog sastanka u Kninu, određenog za 6. srpnja.⁶⁷ Babićev poziv dobilo je i Predsjedništvo SOGP-a, usprkos činjenici da tamošnji Srbi nisu činili niti relativnu većinu stanovništva općine. O tome je ono i raspravljalo na sjednici održanoj 5. srpnja, a zaključak je i javno objavljen. U tom zaključku odbijaju se Babićeve tvrdnje, navedene u pozivu, o navodnoj neravnopravnosti hrvatskih Srba, koje su ocijenjene kao neargumentirane te prejudicirajuće, u smislu kako javna rasprava o amandmanima na Ustav SRH još nije dovrše-

⁶⁵ “Prosvjed HDZ”, *GL*, 29. lipanj 1990.

⁶⁶ I. DEBIĆ, A. DELIĆ, *Otkos*, 33.

⁶⁷ N. BARIĆ, *Srpska pobuna*, 66.-68.

na. Također, Babić je obaviješten kako građani grubišnopoljske općine imaju relevantna mjesta za održavanje takvih rasprava (aludirajući na općinska politička predstavništva) te je odbijen i njegov poziv na sastanak u Knin jer je, istaknuto je, previše određen političkim programom jedne stranke (aludira se na SDS kao glavog organizatora sastanka). Treba primjetiti kako je predsjedništvo SOGP-a svoj odgovor na Babićevo pismo započelo s, čini se, ipak preoptimističnom ocjenom o tome kako na području općine živi “21 (dvadesetjedan) narod i narodnost u dobrim međuljudskim odnosima”.⁶⁸ Ipak, sastanku u Kninu prisustvovali su, kako je to i navedeno u izvještaju objavljenom u beogradskom dnevniku *Politika*, pored ostalih, i predstavnici Grubišnog Polja. No, nisu navedeni njihovi osobni podaci (ime i prezime), iako se može pretpostaviti da je riječ o nekome iz vodstva općinskog SDS-a, a nisu niti, prema navedenom izvoru, sudjelovali u raspravi.⁶⁹ Slične, nedovoljno određene, podatke iznio je i hrvatski tisak navodeći kako je na sastanku u Kninu sudjelovao, pored ostalih predstavnika 13 hrvatskih općina “u kojima uglavnom živi srpsko stanovništvo [sic!]”, i predstavnik grubišnopoljske općine.⁷⁰ Tu pretpostavku donekle potvrđuje i javno pismo koje je Branko Popović, u funkciji “predsjednika SDS Grubišno Polje”, uputio uredništvu lokalnog mjesečnika koje ga je, u kolovoškom broju, i objavilo. Iz Popovićeve pisma proizlazi kako je Predsjedništvo SOGP-a odbilo inicijativu odbornika SDS-a o sazivu posebne skupštinske sjednice na kojoj se trebalo raspravljati o ovoj tematici. Također, Predsjedništvu SOGP-a je zamjerenost nezauzimanje stava u pitanju predloženih amandmana te slanje posebne okružnice svim odbornicima SOGP-a, u kojoj ih se obavijestilo kako predstavnik općine nije prisustvovao sastanku u Kninu.⁷¹ Lider grubišnopoljskog SDS-a bio je u pravu kad je istaknuo kako općinske vlasti nisu zauzele jasan stav o prijedlozima amandmana na Ustav SRH što se vjerojatno može objasniti provođenjem svojevrstne politike “čekanja i nezamjeranja” vladajućih komunista. Donekle se njihov stav može odrediti iz posebnog dopisa koji je o tom pitanju Saboru SRH uputio grubišnopoljski OK SKH-SDP. U tom dopisu prihvaćena je inicijativa za nužnošću ustavnih promjena te oni prijedlozi amandmana koji idu u smjeru opće demokratizacije društva i mogućnosti organiziranja na staleškoj/interesnoj osnovi. No, amandman o pismu je samo djelomično prihvaćen (zatraženo je Ustavom regulirano pravo korištenja, pored latiničnog, i ćiriličnog pisma) dok su posve neprihvatljivim ocijenjeni ostali prijedlozi amandmana, uključujući onaj o promjeni hrvatske zastave.⁷² Grubišnopoljski SDS gotovo se u potpunosti (prihvaćen je samo na-

⁶⁸ “Predsjedniku Skupštine općine Knin”, *GL*, 1. kolovoz 1990.

⁶⁹ “Branimo se od udaraca na srpsko nacionalno biće”, *Politika*, 7. srpanj 1990.

⁷⁰ “Amandmani u cijelosti odbačeni”, *Vjesnik*, Zagreb, 7. srpanj 1990.

⁷¹ HDA-DRSK, nedatirano pismo “predsjednika SDS Grubišno Polje” Branka Popovića, upućeno uredništvu *GL*-a, a naslovljeno “Srpska demokratska stranka pita”, nastalo nakon 18. srpnja 1990.; “Srpska demokratska stranka pita”, *GL*, 1. kolovoz 1990.

⁷² “Saboru Socijalističke Republike Hrvatske”, *GL*, 1. kolovoz 1990.

čelni prijedlog o nužnosti promjene Ustava) suprostavio predloženim amandmanima na Ustav SRH. U odgovoru, upućenom Komisiji za ustavna pitanja Sabora SRH, od 18. srpnja, naglasak je stavljen na navodnu neravnopravnost koja hrvatskim Srbima prijeti u slučaju prihvaćanja amandmana, te se, u tom smislu, zapravo samo ponavljaju već ranije zauzeti stavovi kninskog čelništva SDS-a:

“Prihvaća se ideja i prijedlog za promjenu Ustava SRH, ali sam način da se ustav donese natpolovičnom većinom, kao i tekst prijedlog[a] promjena, potpuno je neprihvatljiv. Smatramo da je više nego očito da se prilikom predlaganja amandmana na Ustav SRH, kao i način donošenja istog, demonstrira hegemonija jedne stranke i asimetrična demokracija. Sam tekst prijedloga amandmana vrijeđa narode i narodnosti a nekima od njih, kao napr. srpskom narodu, osporava i suverenitet, koji je već odavno zaslužen ostvaren. Neprihvatljivo je i izbacivanje ćirilicnog pisma iz Ustava kao i zamjena hrvatskosrpskog, odnosno srpskohrvatskog jezika kao službenog sa hrvatskim jezikom i to varijantom koju većina građana Hrvatske nedovoljno poznaje. Neprihvatljivo je i uskraćivanje autonomije opštinama.”⁷³

Srbijansko vodstvo te lideri hrvatskih Srba i nakon ovih događanja nastavili su s provođenjem aktivnosti koje su za konačni cilj imale nelegalno odcjepljenje velikih dijelova hrvatskog teritorija. Nakon održavanja “Srpskog sabora” u Srbu 25. srpnja, istog dana kada je Hrvatski sabor prihvatio amandmane na Ustav, na kojem je organizirano Srpsko nacionalno vijeće, tijelo koje je trebalo predstavljati glavnog koordinatora svih aktivnosti hrvatskih Srba, te na kojem je donesena *Deklaracija o suverenosti i autonomiji srpskog naroda* (dalje *Deklaracija*), prišlo se sljedećem koraku u provođenju navedenog secesionističkog djelovanja. U skladu s navodima iz spomenute *Deklaracije*, koji su predviđali pravo na odcjepljenje “povijesnih” srpskih krajeva u Hrvatskoj, razdoblje od 19. kolovoza do 2. rujna 1990. predviđeno je za izjašnjavanje o srpskoj autonomiji koje je, inače, nadležno hrvatsko Ministarstvo za pravosuđe i upravu ocijenilo nelegalnim. To izjašnjavanje (glasovanje) nije bilo ograničeno trenutanim mjestom boravišta (tj. moglo se glasovati i izvan prebivališnog mjesta), a pravo glasovanja imali svi punoljetni Srbi u Hrvatskoj, uz uvjet posjedovanja hrvatskog državljanstva. Do tog izjašnjavanja došlo je, između ostalih, i na području grubišnopoljske općine.⁷⁴ Glasovanje (izjašnjavanje) o srpskoj autonomiji organizacijski je pripremio Općinski odbor SDS-a. Njegov predsjednik Popović tako je, dan poslije glasovanja, 29. kolovoza, novinaru lokalnog glasila izjavio kako je dopuštenje za održavanje glasovanja dobio od predsjednika IVSOGP-a Viraga te kako mu je zapovjednik Stanice javne sigurnosti u gradu također

⁷³ “Komisiji za ustavna pitanja Sabora SR Hrvatske”, *GL*, 1. kolovoz 1990.

⁷⁴ N. BARIĆ, *Srpska pobuna*, 72.-73., 75., 85.

“predočio posljednji teleks svojih nadređenih organa”, u kojem je navedeno da se izjašnjavanje ne sprečava, izuzev u slučaju izbijanja incidenata, a da je, u vezi s time, kontaktirao i s vodstvima drugih stranaka u Grubišnom Polju.⁷⁵ Samo izjašnjavanje izvedeno je 28. kolovoza, a dostupni podaci o njegovu rezultatu različiti su. Sam Popović je, u već spomenutom razgovoru, iznio podatak da je na glasačka mjesta izašlo 2.725 glasača (koji su svi glasali za autonomiju), ali da još nisu pristigli rezultati glasovanja iz Rastovca, Treglave i Munija. Popović je tome dodao kako s rezultatima iz tih mjesta očekuje da ukupan broj glasača bude oko 3.000.⁷⁶ Prema jednoj brošuri, naslovljenoj *Tko je tko u Grubišnom Polju?*, objavljenoj u Grubišnom Polju 1992., glasovanju je pristupilo 2.676 građana srpske nacionalnosti, koje je obavljeno na ukupno 16 glasačkih mjesta (Lončarica, Grubišno Polje, Donja i Gornja Kovačica, Dijakovac, Turčević Polje, Pavlovac, Mali i Veliki Zdenci, Gornja Rašenica, Mala i Velika Peratovica, Mala i Velika Dapčevica, Dapčevački Brđani te Veliki Grđevac). Od ukupnog broja glasača njih 186 (6.9%) prijavilo je mjesto stanovanja koje se nalazi izvan područja općine.⁷⁷ Vodstvo zapadnoslavonskog SDS-a tvrdilo je, čini se posve nerealno, kako je na, području grubišnopoljske općine, izjašnjavanju o srpskoj autonomiji pristupilo čak oko 6.000 glasača. Također, a što je važno za primijetiti, ocijenjeno je kako “nije bilo izgreda i sprečavanja Srba da glasaju”.⁷⁸ Prema jednoj procjeni ukupan broj birača srpske nacionalnosti na području općine iznosio je 3.278 što je predstavljalo 29.5% birača od njihova ukupnog broja (11.077).⁷⁹

Rezultati srpskog izjašnjavanja o autonomiji iz kolovoza 1990. na području grubišnopoljske općine vidljivi su i iz sljedeće tablice:⁸⁰

Srpsko izjašnjavanje o autonomiji na području općine Grubišno Polje 1990.	Broj glasača	Postotak u odnosu na ukupan broj srpskih birača	Postotak u odnosu na ukupan broj birača općine
I. Popovićeva procjena	2.725	83.1%	24.6%
II. Popovićeva procjena	~3.000	80.1%	23.7%
Rezultat iz brošure <i>Tko je tko u Grubišnom Polju?</i>	2.626	91.5%	27%

Iz nevedenih podataka, usprkos razlikama pojedinih procjena, moguće je, ipak, izvesti određene zaključke. Prije svega, sve tri procjene o postotku izlaska srpskih birača (prema popisu stanovništva iz 1991. na području općine

⁷⁵ “Za autonomiju 3.000 glasača”, *GL*, 3. rujana 1990.

⁷⁶ *Isto*.

⁷⁷ *Tko je tko u Grubišnom Polju?*, Grubišno Polje, 1992.

⁷⁸ “Protiv – 250 glasova”, *Večernji list*, Zagreb, 30. kolovoza 1990.

⁷⁹ “Za autonomiju 3.000 glasača”, *GL*, 3. rujana 1990.

⁸⁰ “Za autonomiju 3.000 glasača”, *GL*, 3. rujana 1990.; *Tko je tko u Grubišnom Polju?*.

ne bilo je 4.540 osoba srpske nacionalnosti ili 31.9% ukupnog stanovništva općine) grubišnopoljske općine pokazuju kako se na taj korak odlučila većina, i to, prema svakoj od triju navedenih procjena, natpolovična većina, tamošnjih (punoljetnih) Srba. Također, čak i s tako visokim postotkom izlaska te usprkos činjenici da je srpsko izjašnjavanje o autonomiji bilo "općeg" tj. plebiscitarnog karaktera nije posve jasno zbog čega se grubišnopoljska općina našla na popisu hrvatskih općina u kojima je provedeno izjašnjavanje o srpskoj autonomiji 1990., s obzirom da Srbi nisu činili većinu stanovništva. Jer, kada je ono ipak provedeno, rezultati tog izjašnjavanja pokazali su da se posebni autonomni status općine nastoji postići na temelju želje niti trećine njezina stanovništva. Treba još spomenuti kako je samo izjašnjavanje bilo uvelike određeno i namjerno nejasno definiranim pravilima te drugim nepravilnostima, koja su dovela u pitanje njegovu regularnost, pa je, tako, primjećeno kako su "mnogi glasovali na dva i više glasačkih mjesta", a neki od glasača nisu ni bili "među živima".⁸¹ Može se pretpostaviti kako je izjašnjavanje o autonomiji ipak doprinijelo srpskoj homogenosti te kako je ono definitivno pokazalo da većina srpskog stanovništva grubišnopoljske općine u SDS-u vidi svoju nacionalnu stranku tj. prihvaća barem najvažije odrednice njegova programa. To potvrđuju i riječi prvaka grubišnopoljskog SDS-a Popovića, prema kojima je izjašnjavanje pokazalo "da to nije samo stav šačice ekstremista, kako nam se zlonamjerno pokušava podmetnuti, već da se narod listom opredijelio za to. On je prvi puta poslije rata rekao da želi biti i ostati srpski narod, te sam voditi računa o svojoj sudbini."⁸²

Potrebno je spomenuti kako je grubišnopoljski SDS, usporedo s organiziranjem izjašnjavanja o autonomiji općine, provodio i političku akciju koja je, prema zamislama njezinih autora, trebala dovesti do djelomičnog uvođenja ćirilice, pored latinice, kao službenog pisma na području općine. Tako je na sjednici SOGP-a od 18. kolovoza, tijekom utvrđivanja dnevnog reda, pročitana pismena inicijativa desetorice odbornika SDS-a, kojom se od SOGP-a "traži pokretanje rasprave o upotrebi ćirilice na toponimima i drugim obilježjima".⁸³ Inicijativa je prihvaćena i o njoj se trebalo, kako je zaključeno, raspravljati na sljedećoj sjednici SOGP-a.⁸⁴ Čelnik tamošnjeg SDS-a Popović ponovno je pokušao inicirati raspravu o potrebi uvođenja dvojezičnih natpisa na sjednici SOGP-a od 26. studenog i to dva puta. Njegovu inicijativu podržala su još četvorica odbornika što nije bila dovoljna potpora za uvrštavanje predložene teme na dnevni red. Odbijanje Popovićeve prijedloga obrazloženo je činjenicom da se još čeka na stav Sabora o ovoj problematici te zbog preporuke "resornog republičkog ministra da se još malo sačeka dok se ovi propisi ne donesu".⁸⁵

⁸¹ I. DEBIĆ, A. DELIĆ, *Otkos*, 35.

⁸² "Za autonomiju 3.000 glasača", *GL*, 3. rujana 1990.

⁸³ "Prihvaćena rasprava o ćirilici", *GL*, 3. rujana 1990.

⁸⁴ *Isto*.

⁸⁵ "Raditi ili ne, pitanje je sad", *GL*, 28. studeni 1990.

Grubišnopoljski SDS aktivno se uključio i u akciju koju je provodilo vodstvo kninskih Srba, a trebala je pokazati kako postupci novoizabranog hrvatskog republičkog vrha dovode do “namjernog” izgladnjivanja tamošnjih Srba. Navedena akcija prikupljanja “pomoći za narod Krajine”, prema navodima lokalnog SDS-a, naišla je, na području grubišnopoljske općine, “na izvanredan odjek”. Tako je do 10. studenog prikupljeno oko 260.000 tadašnjih dinara za koji iznos su kupljeni prehrambeni proizvodi (brašno i suhomesnati proizvodi). Akcija je provedena “u organizaciji mjesnih zajednica koje su to prihvatile i aktivista SDS u drugima”.⁸⁶

Nakon nelegalnog izjašnjavanja o srpskoj autonomiji na području općine Grubišno Polje došlo je do evidentnog pogoršanja stanja međunacionalnih odnosa pa i opće sigurnosne situacije. Prvi incident s većim odjekom dogodio se u drugoj polovici rujna. Naime, za 16. rujna, općinska organizacija HDS-a, planirala je svečano otkrivanje/obnavljanje spomenika kralju Tomislavu, u Velikim Zdencima. Dvije noći prije tog događaja, točnije u noći s 13. na 14. rujna, nepoznati počinitelji “prelili [su] spomenik temeljnom crvenom bojom”.⁸⁷ Za predstavnike hrvatskih stranaka nije bilo dvojbe o počinitelju ovog vandalskog čina – prema tim tvrdnjama cijela akcija bila je u organizaciji tamošnjeg SDS-a, koji je, pored toga, plasirao “takvu verziju događaja da su to Hrvati sami sebi učinili samo da bi mogli krivnju baciti na Srbe i onda nad njima provoditi teror”.⁸⁸ Naravno, grubišnopoljski SDS je odbacivao takve optužbe te je, u javnom priopćenju, njegov predsjednik Popović osudio “taj čin kao necivilizacijski postupak”.⁸⁹ Ovaj događaj bio je i jedna od tema zajedničkog sastanka predstavnika regionalnog i lokalnog Ministarstva unutarnjih poslova (MUP), općinskog čelništva te lokalnog SDS-a održanog 8. listopada u prostorijama IVSOGP-a. Čelnik grubišnopoljskog SDS-a Popović prisutnim je predstavnicima MUP-a prigovorio što se policijska istraga o tom događaju, koja se, u vrijeme održavanja ovog sastanka još provodila, “obavljala isključivo kod Srba, inače uglednih omladinaca”, te da je, zapravo, riječ o stvaranju atmosfere “za linč SDS i srpskog naroda”, a sam je iznio i, kako je izričito naglasio, osobni stav prema kojem je “to bio i cilj onoga što se napravilo sa spomenikom u Zdencima”.⁹⁰ Sličan stav zauzeo je i drugi predstavnik SDS-a na tom sastanku Rade Čakmak, kasniji vođa srpske oružane pobune, čiji je sin, prema njegovu navodu, bio predmetom policijske istrage. Prema Čakmaku postupci hrvatske policije, tj. provođenje istrage, stavljalo je tamošnje Srbe u neravnopravan položaj, a njega osobno činilo građaninom, kako se izrazio, “desetog” reda.⁹¹ Pred-

⁸⁶ “Sakupljeno 260 milijardi [?]”, *GL*, 9. studeni 1990.

⁸⁷ “Tko je sve pocrvenio u Velikim Zdencima”, *GL*, 28. rujana 1990.

⁸⁸ I. DEBIĆ, A. DELIĆ, *Otkos*, 35.

⁸⁹ “Osudujemo necivilizacijski čin”, *GL*, 28. rujana 1990.

⁹⁰ “Tko kome dijeli oružje u općini Grubišno Polje”, *GL*, 17. listopad 1990.

⁹¹ *Isto*.

stavnici SDS-a ostali su kod svojih stajališta o antisrpskom karakteru policijske istrage i nakon što je zapovjednik lokalne policijske stanice Šandor Toth istaknuo kako je tijekom istrage usmjeren prikupljenim tragovima koji su upućivali na određena imena, a koje je "selo izbacivalo". Također, Toth je istaknuo kako su "oba istražitelji Srbi, a nismo ni smatrali da ih je potrebno mijenjati".⁹² Nešto kasnije grubišnopoljski SDS je od lokalnog policijskog zapovjedništva zahtijevao i javnu ispriku "građanima srpske nacionalnosti", protiv kojih je, navodno, "nezakonito vođena istraga zbog polijevanja bojom spomenika kralja Tomislava u Vel. Zdencima".⁹³ Policijska istraga, što i nije previše čudno, nije uspjela identificirati počinitelje, tj. oni su navedeni kao "NN osobe".⁹⁴

Sljedeće izbijanje napetosti na području grubišnopoljske općine vezano je baš uz tamošnje policijske snage. Naime, nove hrvatske vlasti su, nakon što je JNA oduzela naoružanje i opremu hrvatske Teritorijalne obrane, u ožujku 1990., bile prisiljene ojačati svoje policijsko-redarstvene snage. Prvi korak u tom smjeru učinjen je početkom srpnja 1990. kada je hrvatski vrh odlučio organizirati tečaj za policajce sa što više kandidata i što kraćim rokom trajanja. Ti će policajci biti raspoređeni po pojedinim policijskim upravama u Hrvatskoj, a neki će ući u sastav posebnih policijskih postrojbi za posebne namjene (ustrojavanih na razinama policijskih uprava).⁹⁵ S područja policijske uprave bjelovarske, a po završetku tečaja, ukupno će 128 policajaca biti raspoređeno u različite policijske postaje, a dio će ustrojiti jedinicu za posebne namjene.⁹⁶ Prvih deset kandidata s grubišnopoljskog područja, u ilegalnoj organizaciji tamošnjeg HDZ-a, upućeno je na tečaj 8. listopada. Treba napomenuti kako se hrvatski vrh na ovaj postupak, pored želje za jačanjem jedinich oružanih snaga pod kontrolom hrvatskih vlasti, odlučio i zbog nepovoljne nacionalne strukture zaposlenika snaga unutarnjih poslova. Tako je, prema riječima jednog od tadašnjih lidera grubišnopoljskog HDZ-a, cilj ove akcije bio, pored ostalog, "dobiti hrvatsku većinu u sastavu grubišnopoljske policije".⁹⁷ Također, može se pretpostaviti, kako su se na ovaj korak u grubišnopoljskom HDZ-u te hrvatskom dijelu sastava policijske postaje, odlučili i zbog prvog primjećenog blokiranja prometnice (postavljanje barikada) Grubišno Polje-Virovitica početkom jeseni 1990.⁹⁸

⁹² Isto.

⁹³ HDA-DRSK, Zaključci s prosvjdnog skupa građana srpske nacionalnosti od 21. listopada 1990.

⁹⁴ VRH-MUP-PUBB, Ratna zbivanja i značajnije akcije djelatnika V PP (policijske postaje) tijekom Domovinskog rata od 26. veljače 1997.

⁹⁵ N. BARIĆ, *Srpska pobuna*, 78.; Davor RUNTIĆ, *Prvi hrvatski redarstvenik*, Zagreb, 2003., 247.

⁹⁶ Mato ĆURAK, *Mi smo htjeli*, Bjelovar, 2006., 49.-62.; D. RUNTIĆ, *Prvi hrvatski redarstvenik*, 118.-119.

⁹⁷ I. DEBIĆ, A. DELIĆ, *Otkos*, 35.

⁹⁸ VRH-MUP-PUBB, Ratna zbivanja i značajnije akcije djelatnika V. PP (policijske postaje) tijekom Domovinskog rata od 26. veljače 1997.

Dolazak novih policajaca hrvatske nacionalnosti u grubišnopoljsku policijsku postaju nije mogao proći neprimijećeno. Na već spomenutom sastanku predstavnika općinskih vlasti, lokalnog SDS-a te predstavnika bjelovarskog i grubišnopoljskog MUP-a od 8. listopada upravo je pojava novog sastava policajaca bila najvažnijom točkom dnevnog reda. Tako je Branko Popović iz SDS-a ustvrdio kako nema valjanog razloga za dolazak novog kontingenta policije u grubišnopoljskoj postaju “jer se smatra da ni ovi dosadašnji nisu imali prevelikog posla u sadašnjoj situaciji” te da je “dosadašnji sastav milicije korektno obavljao posao”.⁹⁹ Predstavnici policije (Ivan Srnc i Šandor Toth) istaknuli su kako je u Grubišno Polje stiglo samo pet novih policajaca od predviđenih sedam te su smatrali kako je riječ o običnoj popuni “formacijskog stanja” jer “to nisu specijalci, već obični milicioneri”.¹⁰⁰ Također, istaknuli su (Toth) kako je time napravljen samo mali korak k uspostavljanju nacionalne strukture policijskih snaga koja bi održavala i nacionalnu strukturu općine jer je u “dosadašnjem sastavu bilo 65-70 posto Srba, a poslije ove popune među 42 ukupno ovlaštenih i neovlaštenih je taj odnos 50 posto Srba i 50 posto ostalih”.¹⁰¹ Toth je još tome dodao kako su od petorice novopristiglih policajaca “trojica Hrvati, a dvojica Mađari”.¹⁰²

Čelništvo grubišnopoljskog SDS-a nije bilo zadovoljno objašnjenjima koja je dobilo na ovom sastanku pa se odlučilo na iznošenje cijele ove problematike u javnost. Tako je 21. listopada došlo do održavanja prosvjednog skupa SDS-a na kojemu se okupilo oko 300 građana. Prema tvrdnjama organizatora, ponovljenim i u donesenim zaključcima, skup je organiziran “zbog niza povreda i nepravilnosti, koje su učinjene u radu SJS Grubišno Polje”.¹⁰³ Navedeni zaključci imali su ukupno sedam točaka, a napisani su u formi zahtjeva. Zajedničko svim točkama je kritika rada lokalnih policijskih snaga koje svu svoju pažnju, prema navodima iz grubišnopoljskog SDS-a, usmjeravaju na srpsko stanovništvo općine. Tamošnji Srbi, prema tvrdnjama iz ovog dokumenta, česte su mete nelegalno provedenih istraga tj. istraga koje se provode “bez valjanih razloga i na osnovu pojedinačnih sumnji”, njihovi stambeni i drugi objekti također su predmeti “premetačina”, a sve to, zapravo, plod je, prema autorima ovih javnih zaključaka, miješanja “u rad SJS Grubišno Polje pojedinih čelnika HDZ Grubišno Polje”.¹⁰⁴ Na kraju, općinskim i “višim organima vlasti”, upućeno je svojevrсно upozorenje, “da SJS Grubišno Polje, u slučaju neispunjenja ovih zahtjeva, kao i bilo koje provokacije, namjerne dezinformacije ili represalija prema građanima srpske nacionalnosti, neće

⁹⁹ “Tko kome dijeli oružje u općini Grubišno Polje?”, *GL*, 17. listopada 1990.

¹⁰⁰ *Isto*.

¹⁰¹ *Isto*.

¹⁰² *Isto*.

¹⁰³ HDA-DRSK, Zaključci s prosvjednog skupa građana srpske nacionalnosti od 21. listopada 1990.; “Protestni skup SDS”, *GL*, 9. studeni 1990.

¹⁰⁴ *Isto*.

snositi nikakvu odgovornost za pojedinačne i grupne aktivnosti i posljedice istih”.¹⁰⁵

Prosvjedni skup u organizaciji grubišnopoljskog SDS-a dodatno je učinio atmosferu napetijom pa je 2. studenog, ovog puta na inicijativu lokalnih vlasti, održana sastanak predstavnika svih postojećih stranaka s područja općine (nisu prisustvovali jedino predstavnici socijalista), predstavnici MUP-a iz Bjelovara te Grubišnog Polja te predstavnici medija. Opet je glavna i, zapravo, jedina tema sastanka bila primjedba tamošnjeg SDS-a na rad lokalnih policijskih snaga. Naime predstavnici te stranke ovog su puta posebno inzistirali na slučaju “Kodić” tj. ultimativno su tražili opoziv odluke o navodno nelegalnom premještanju policajca srpske nacionalnosti Milovana Kodića u Đurđevac te su isticali kako bi trebalo, ako je potrebno, i kažnjavanjem uvesti disciplinu u rad lokalne policijske postaje. Sastanak je bio obilježen i povremenim oštrim polemičkim tonovima između predstavnika HDZ-a, Ante Delića te predstavnika SDS-a, Rade Čakmaka. Tako je Delić inzistirao na činjenici, iz hrvatske perspektive gledano, o nepovoljnoj nacionalnoj strukturi upravnih, gospodarskih i političkih lokalnih subjekata. S druge strane, usprkos tomu što je predstavnik bjelovarskog MUP-a na ovom sastanku, Ivan Srnec, konstatirao kako je navodni slučaj “Kodić” “stvar ministarstva unutrašnjih poslova” te je, zapravo, “završen”, predstavnik SDS-a Čakmak je ustvrdio posve suprotno tj. kako “za njega slučaj Kodić nije riješen, pošto narod inzistira da se njegov slučaj pozitivno riješi, a u koliko ne, neće mirno spavati ni Srbi ni Hrvati ni nitko a krivi će biti ljudi iz SUP-a”.¹⁰⁶

Vodstvu grubišnopoljskog SDS-a nije promaknula niti ilegalna akcija nabave naoružanja, provođena u listopadu 1990., u koju su se uključili i članovi tamošnjeg HDZ-a. Cijela akcija zapravo je provođena u organizaciji obližnjeg virovitičkog HDZ-a s kojim su neki članovi grubišnopoljskog ogranka te stranke, po riječima jednog od njih, bili u “neposrednom kontaktu”.¹⁰⁷ Na području općine, do kraja iste godine, ukupno je podijeljeno 25 komada “kalašnjikova”, a samo oružje podijeljeno je “povjerljivim i borbeno sposobnim članovima HDZ-a iz Grubišnog Polja, Malih Zdenaca, Pavlovca, Dražice i Velikog Grđevca”.¹⁰⁸ Prema sjećanjima jednog od ključnih ljudi ove akcije Virovitičanina Antuna Habijanca, količina naoružanja koja je podijeljena grubišnopoljskim članovima HDZ-a određena je na sljedeći način:

“U garaži je veliko veselje, dobili smo četiri RB bacača, nešto protutenkovskih mina, te 200 novih kalašnjikova sa po 150 metaka. Belaniu [Ivanu – op. a.], sada već iskusnom u raspodjeli oružja, Dečak [Đuro –

¹⁰⁵ *Isto.*

¹⁰⁶ Dnevnik Živka Zagorca, potpredsjednika Izvršnog odbora SDS-a za Grubišno Polje, zapis od 2. studenog 1990., preslik dnevnika u posjedu autora.

¹⁰⁷ I. DEBIĆ, A. DELIĆ, *Otkos*, 36.

¹⁰⁸ *Isto.*

op. a.] daje pismeni nalog s popisom osoba kojima smije dati oružje. Dečak mi govori: “Čuj, a da malo smanjimo količinu oružja za Slatinu i Grubišno Polje? Bit će im dovoljno i po 25 komada!” Prihvaćam njegov prijedlog.”¹⁰⁹

I ovaj slučaj bio je jednom od točaka dnevnog reda već spomenutog listopadskog sastanka predstavnika lokalnih snaga unutarnjih poslova, lokalnog SDS-a te općinskog čelništva. Naime, prvaci tamošnjeg SDS-a bili su, očigledno, upoznati s činjenicom da su neki članovi HDZ-a dobili oružje. To proizlazi, naprimjer, iz istupa Rade Čakmaka na spomenutom sastanku, koji je, navodno, izjavio kako je poznato “da je naoružanje dijeljeno, čak su prolazile glasine da su ga dobivale žene od 70 godina”.¹¹⁰ Predstavnik grubišnopoljske policije na tom sastanku Šandor Toth, i sam uključen u akciju ilegalnog pribavljanja naoružanja, odlučno je demantirao Čakmakove navode te druge glasine u vezi s tim (“odgovorno tvrdim da nije istina”), očigledno namjeravajući na taj način barem donekle zavarati predstavnike SDS-a.¹¹¹ U okviru šire kampanje, provedene od strane JNA, koja je trebala dodatno diskreditirati hrvatsko republičko vodstvo, slučaj nabave naoružanja u organizaciji HDZ-a, pa tako i onoga njegova dijela koji je podijeljen na području grubišnopoljske općine, postao je, polovicom siječnja 1991., poznat i široj jugoslavenskoj javnosti.¹¹²

Krajem 1990. situacija na području grubišnopoljske općine pokazivala je određene karakteristike koje su bile tipične za druga hrvatska područja naseljena većim brojem srpskog stanovništva. Ponajprije, hrvatsko i srpsko stanovništvo općine homogeniziralo se oko vodeće hrvatske i srpske političke stranke u Hrvatskoj tj. HDZ-a i SDS-a. Grubišnopoljski SDS-a, od svog osnivanja, u lipnju, razvio je političke aktivnosti prilično širokog raspona koje su kulminirale provođenjem nelegalnog izjašnjavanja o srpskoj autonomiji kao prvog koraka u zamišljenom izdvajanju prostora općine iz sastava Republike Hrvatske. Također, jedna od važnijih komponenti javnog djelovanja SDS-a uopće, pa tako i onog grubišnopoljskog, bila je javno istupanje o postojanju navodne neravnopravnosti te onda, posljedično, i ugroženosti hrvatskih Srba. Najbolje je to došlo do izražaja u javnom istupu njegova prvaka Branka Popovića, potkraj 1990. Prema Popoviću hrvatski Srbi su od:

“ (...) ravnopravnog naroda u svojoj državi Hrvatskoj za koju je u posljednja dva rata dao velike žrtve postao drugorazredni, nepodoban za mnoge poslove i izgubio stvarno pravo da zajedno sa hrvatskim narodom i ostalim narodnostima kreira budućnost i države i zajedništva u njoj”.¹¹³

¹⁰⁹ Antun HABIJANAC, *Za slobodnu Hrvatsku. Zapisi sa tamnovanja u vojnom zatvoru – Gajevo 4, Zagreb, 1991.*, Zagreb, 1997., 27.

¹¹⁰ “Tko kome dijeli oružje u općini Grubišno Polje”, *GL*, 17. listopada 1990.

¹¹¹ *Isto.*

¹¹² “‘Kalašnjikovi’ na svakom koraku”, *Narodna Armija*, Beograd, 28. siječanj 1991.

¹¹³ “Stvarne priče o ugroženosti”, *GL*, 24. prosinac 1990.

Isticanje navodne srpske neravnopravnosti imalo je, zapravo, isključivo pragmatičku funkciju, u skladu s namjerama vodstva hrvatskog SDS-a tj. trebalo je poslužiti u svrhe daljnjeg homogeniziranja srpskog stanovništva. Stvarnost je bila drugačija. Upravo je na tu činjenicu i ukazivano u rijetkim javnim istupima grubišnopoljskih prvaka HDZ-a. Stavovi, koji su dolazili iz redova lokalnog SDS-a, a koji su u tamošnjem HDZ-u okarakterizirani kao “opasne tvrdnje”, s pravom su smatrani jednim od glavnih uzročnika sve veće zategnutosti u odnosima grubišnopoljskih Hrvata i Srba. Jer, navedeno je:

“u strukturi vlasti ekonomske i političke [...] i to od rata do danas, udio Srba je toliki, da bi neupućeni promatrač morao zaključiti kako je riječ o nadmoćno većinskom stanovništvu. Taj neprirodni odnos nužno je korigirati, a svaki takav pokušaj izaziva reakcije onih, koji sve drže u svojim rukama. I to je cijela priča o ugroženosti, kojom se narod vara i vodi ka zavadi.”¹¹⁴

Grubišnopoljski HDZ imao je i primjedbi na objektivnost pisanja jedinog lokalnog glasila. Prema riječima jednog od njegovih prvaka Ivica Debića navedeno glasilo bilo je “u rukama i pod utjecajem navodno ugroženih ljudi”.¹¹⁵ Debićev stav zapravo je predstavljao kritiku općinskog vodstva kojemu su na čelu bili komunisti, organizirani u SKH-SDP. I, zaista, tamošnji komunisti su, i pored evidentnog pogoršanja stanja hrvatsko-srpskih odnosa na području općine te pored primjetne raslojenosti i u vlastitim redovima, i dalje inzistirali na stavu prema kojem su nacionalne stranke, očigledno stavljajući znak jednakosti između njih, “krive” za takvo stanje. Takav stav grubišnopoljskih komunista, koji, zapravo, odražava njihovo kako posvemašnje nesnalazjenje u novonastaloj situaciji tako i besplodan nastavak provođenja politike “nezamjeranja” te težnju za ostankom na vladajućim pozicijama, a koji je, makar i nenamjerno, više pogodovao namjerama lokalnog SDS-a, najjasnije je vidljiv iz izjave njihova čelnika Fehira. Spomenuta Fehirova izjava, koja, zapravo, predstavlja stav tamošnjih komunista “o aktualnoj političkoj i sigurnosnoj situaciji u općini Grubišno Polje”, dana je u vrijeme nakon provođenja srpskog izjašnjavanja o autonomiji te svojevršne hrvatske reakcije na taj postupak, konkretizirane u “poboljšanju” nacionalne strukture policijskih snaga na području općine te ilegalnoj akciji pribavljanja oružja, provedenoj u organizaciji tamošnjeg HDZ-a, suočenog s nemogućnošću legalnog djelovanja u lokalnim tijelima vlasti. Njezin najvažniji dio, nakon konstatacije kako je na području općine “kod većeg dijela stanovništva” primjetna “povećana napetost s pojedinim negativnim elementima psihoze”, a koji potvrđuje navedene pretpostavke, glasi:

¹¹⁴ “Lažne priče o ugroženosti”, (članak prenesen iz zagrebačkog *Vjesnika*), *GL*, 9. studeni 1990.

¹¹⁵ *Isto*.

“Uzroke vidimo s jedne strane u pojavi sve većeg broja pripadnika milicije na ovom području, što narušava do sada mirnu sliku [sic!] života na ovom području, te s druge strane u organiziranju “protestnog zbora” SDS-a u Grubišnom Polju, koji iako dobro organiziran, usmjerava pažnju građana prema dezinformacijama i insinuacijama”.¹¹⁶

Zaključak

Iz svega navedenog može se zaključiti kako je grubišnopoljska općina kraj 1990. dočekala s evidentnim narušavanjem hrvatsko-srpskih odnosa. Takvom stanju najviše je pridonijelo djelovanje lokalnog SDS-a, najprije provođenjem nelegalnog izjašnjavanja o srpskoj autonomiji, usprkos činjenici da tamošnji Srbi nisu činili niti relativnu većinu stanovništva, te konstantno javno isticanoj tvrdnji o navodnoj neravnopravnosti srpskog stanovništva na području općine. Smirivanju situacije nije pridonio niti stav lokalnih komunističkih vlasti koje su, usprkos posve primjetnoj homogenizaciji dviju najbrojnijih etničkih skupina – Hrvata i Srba – što nije prošlo bez posljedica niti u samim komunističkim redovima i dalje nastavili s provođenjem politike “nemiješanja i nezamjeranja”. Hrvatski otpor narastajućim srpskim agresivnim težnjama stoga je bio prisiljen na akcije koje su većinom, nužno, morale biti ogrnute velom ilegalnosti. Sve to, naravno, nije bio pozitivan predznak za daljnji razvoj situacije.

¹¹⁶ “Politička izjava”, *GL*, 9. studeni 1990.

Summary

THE CHRONICLE OF GRUBIŠNO POLJE 1990-1991 (Part I)

Based on available archival materials, newspaper archives and relevant literature, the authors analyze the events that took place in the Municipality of Grubišno polje in 1990. After the multi-party election, in spite of the fact that the communists won, the members of two principal and most numerous ethnic groups in the municipality – the Croats and the Serbs – homogenized around the political platforms of their respective national parties, Croatian Democratic Union (HDZ) and Serbian Democratic Party (SDS). The activities of the latter, especially the illegal survey about Serbian autonomy they conducted and alleged Serbian inequality they constantly highlighted, were going to result in a general deterioration of Croatian-Serbian relations.

Everything that is stated in the paper leads to the conclusion that Croatian-Serbian relations in the Municipality of Grubišno polje were notably disrupted at the end of 1990. The activities of local SDS – firstly an illegal survey about Serbian autonomy, conducted in spite of the fact that the Serbs were not the even the relative majority of the population in the municipality, and secondly constant public declaration of statements about the alleged inequality of the Serbian population in the municipality – were the factors that contributed the most to such a situation. The position of the local communist authorities, who continued to pursue a policy of “not getting involved and not incurring displeasure” in spite of the very perceptible homogenization of the two most numerous ethnic groups – Croats and Serbs – (which had its consequences in the communist ranks as well) did not do much to pacify the situation. Croatian resistance to growing Serbian aggressive aspirations was thus forced to action that for the most part had to be shrouded in a veil of illegality. All of this was, naturally, not a positive sign for the further development of events.

(Prijevod sažetka: Ana Levak Sabolović)

Key words: Grubišno Polje, multi-party system, parliamentary election in 1990, national homogenization, Croatian Democratic Union, Serbian Democratic Party.